

Yksityiset keskusarkistot - De privata centralarkiven ry:n lausunto hallituksen esityksestä laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022)

Yksityiset keskusarkistot on yhdeksän kulttuuriperintölaitoksen muodostama yhdistys, jonka tarkoituksena on yksityisluonteisten arkistojen toimintaehtojen parantaminen ja kehittäminen sekä alan yhteistyön koordinointi. Keskusarkistojen hallinnassa on yhteensä noin 57 hyllykilometriä asiakirjoja 1500-luvulta 2000-luvulle. Kokoelmiin sisältyvät muun muassa puolueiden, yritysten, urheiluseurojen, ammattiyhdistysten, kansalaisjärjestöjen sekä monien muiden yhteisöjen ja niissä toimineiden henkilöiden arkistot.

Hallituksen esittämien lakien taustalla olevan DSM-direktiivin yhtenä tavoitteena on edistää kulttuuriperinnön saatavuutta sähköisesti. Nykytilanteessa julkaisemista vaikeuttavat muun muassa tekijänoikeudet. Direktiivin perusteella teoksia, jotka eivät ole koskaan olleet kaupallisessa jakelussa voitaisiin julkaista tekijänoikeuksien estämättä. Direktiivi mahdollistaa myös sen, että kulttuuriperintöorganisaatiot voisivat julkaista aineistoa, joka ei ole enää kaupallisesti saatavilla. Lakiesityksessä näitä mahdollisuuksia kuitenkin kavennetaan tavoin, jotka käytännössä vesittävät tavoitteen.

Pykälissä 16 g ja h säädettäisiin kaupallisesta jakelusta poistuneiden ja ei-kaupallisten teosten käyttämisestä sopimuslisenssin tai tekijänoikeuden rajoitusten nojalla. Yksityisten arkistoaineistojen kohdalla ei ole olemassa edustavaa yhteishallintoorganisaatiota, joten kyseeseen tulee tekijänoikeuden rajoitusten hyödyntäminen. Rajoituksille on kuitenkin asetettu ehtoja, jotka hankaloittavat käyttöä huomattavasti tai estävät kokonaan hyödyntämisen. Teoksia, jotka eivät ole koskaan olleet kaupallisessa jakelussa, voisi julkaista viiden vuoden päästä kokoelmaan sisällyttämisestä ja teoksia, joista on olemassa vain yksi kappale, voisi julkaista vasta tekijän kuoltua.

Yksityisissä keskusarkistoissa säilytetään pääasiassa sellaisia asiakirjoja, jotka eivät ole koskaan olleet kaupallisesti saatavilla ja, joista on olemassa vain yksi teoskappale. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi henkilöiden ja yhteisöjen kirjeet, päiväkirjat, piirustukset ja valokuvat. Asiakirjat luovutetaan yleensä kymmeniä vuosia niiden laatimisen jälkeen. Tekijöiden ja heidän kuolemansa selvittäminen on hankalaa ja monesti mahdotonta. Säädökset pakottaisivat rajoittamaan aineistojen saatavuutta tarpeettoman pitkään eivätkä ne siten edistä kulttuuriperinnön avaamista. Siksi ehdotamme, että ei-kaupallisia teoksia (ainoat kappaleet mukaan lukien) voisi hyödyntää viiden vuoden kuluttua teoksen valmistumisesta. Tekijänoikeudelliset intressit kytkeytyvät teoksen valmistumishetkeen. Tekijän oikeus kieltää käyttö on riittävä suojakeino väärinkäytön estämiseksi.

Ehdotamme, että lakia yksinkertaistetaan siten, että käytetään termiä ”kulttuuriperintölaitos” ilmauksen ”arkisto ja yleisölle avoin kirjasto tai museo” sijaan, ja lakiin sisällytetään DSM-direktiivin 2 artiklan mukainen kulttuuriperintölaitoksen määritelmä, jolloin 16 e §:n kriteerit voidaan poistaa.

Esityksen mukaan kulttuuriperintölaitokset saisivat säilyttää ja käyttää tiedonlouhintaa varten valmistettuja aineistoja ”tutkimuksen todentamiseksi”. Muotoilu on liian kapea, sillä direktiivin 3 artiklan tarkoituksena on mahdollistaa aineiston jatkokäyttö myös muussa tieteellisessä jatkotutkimuksessa.

Ehdotamme, että 16 a §:ssa mahdollistettaisiin kulttuuriperintölaitoksen kokoelmiin kuuluvien teosten välittäminen yleisölle laitoksen omien tilojen lisäksi myös suojatussa sähköisessä ympäristössä.

Ehdotamme, että kulttuuriperintölaitoksia tulisi kuulla siinä vaiheessa, kun ministeriö tekee tekijänoikeuslain 26 §:n mukaisia hyväksymispäätöksiä sopimuslisenssijärjestöistä.

Ehdotamme, että pykälään 16 i lisätään kieltovaatimuksen esittäjälle velvoite selvittää, millä perusteella hän on teoksen oikeudenomistaja.

Marita Jalkanen
Arkistonjohtaja
Kansan Arkisto

Tuomo Sohlman
Arkistonjohtaja
Keskustan ja maaseudun arkisto

Riku Keski-Rauska
Arkistonjohtaja
Porvarillisen Työn Arkisto

Jarmo Luoma-aho
Arkistonjohtaja
Suomen Elinkeinoelämän
Keskusarkisto

Ossi Viita
Arkistonjohtaja
Suomen Urheiluarkisto

Lena Karhu
Arkivchef
Svenska centralarkivet

Arto Alajoutsijärvi
Arkistonjohtaja
Toimihenkilöarkisto

Petri Tanskanen
Arkistonjohtaja
Työväen Arkisto

Pekka Lähteenkorva
Arkistonjohtaja
Urho Kekkosen arkisto